

Щодо особливостей ономастики зброї в середовищі афганських пуштунів часів радянсько-афганської війни 1979-1989

В статті розглядається ймовірне походження деяких назв стрілецької зброї в середовищі афганських повстанців за часів радянсько-афганської війни 1979-1989; розглянуто роль зброї в соціокультурних практиках і соціальних комунікаціях; запропоновано концепцію ролі зброї в збереженні сталості та адаптації спільнот в кризових умовах; розглянуто походження деяких локальних назв стрілецької зброї в пуштунських спільнотах; ідентифіковано моделі АК «*Kalashnikov*», «*Kalakov*», «*Krashnikov*», «*Kalamai*», «*Qalmscut*» і «*Kirinkov*».

Різноманітна особиста зброя традиційно є невід'ємною складовою повсякденного життя¹ для більшості народів Середнього Сходу, де вона використовується під час численних соціальних ритуалів та виконує роль інструменту продовження волі суб'єкта в навколишній світ. За історичною традицією, зброя стала частиною ідентичності місцевих народів, що віддзеркалилося в багатьох соціокультурних практиках, зокрема, в практиках її вироблення, оздоблення, розповсюдження та застосування².

Можна стверджувати, що в складних і розгалужених середовищах, побудованих на основі традиційних ієрархічних спільнот з питомо партикулярними цінностями, особиста зброя є віддзеркаленням соціального рангу та способом закріплення соціального статусу її володаря³; що віддзеркалюється в різних способах її декорування, застосування та різноманітній специфічній ономастиці. Персоналізована через іменування, декорування та вбудованість в соціальні ритуали, зброя стає агентом, через якого відбувається ототожнення її володаря з надприродними потужними силами, що дають непереможність, силу і відвагу у бою, що є відлунням архаїчних магічних ритуалів її оживлення.

Сьогодні наявність різноманітних видів зброї слугує маркером походження збройного угруповання⁴, його цінностей, цілей, і відповідно, це може бути використано як для аналізу та прогнозування колективної насильницької поведінки⁵, так і для оцінки сталості і адаптивної спроможності спільнот.

Будучи невід'ємною частиною місцевих соціокультурних практик, спрямованих на управління ресурсами та підтримку сталості спільнот через низку соціальних ритуалів, різні локальні практики виробництва, використання та позиціонування зброї у своїй сукупності відіграють

¹ Див., наприклад, Lindholm, C. (2008). *The Islamic middle east: tradition and change*. John Wiley & Sons.

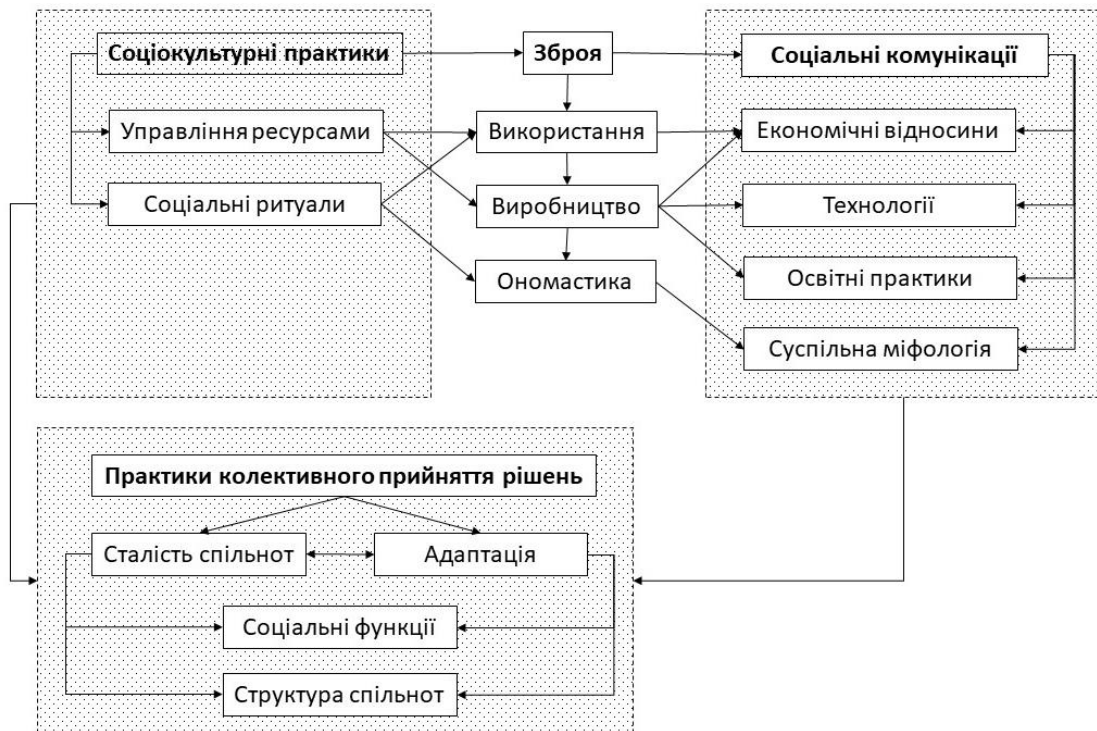
² Як це описано, зокрема, в Owen, R. (2013). *State, power and politics in the making of the modern Middle East*. Routledge.

³ Наприклад, див., Ahmed, A. S. (2011). *Pukhtun economy and society: Traditional structure and economic development in a tribal society*. Routledge.

⁴ Див., наприклад, відповідний аналіз в Bhatia, M. V., & Sedra, M. (2008). *Afghanistan, Arms and Conflict: Armed groups, disarmament and security in a post-war society*. Routledge.

⁵ Mili, H., & Townsend, J. (2009). Tribal Dynamics of the Afghanistan and Pakistan Insurgencies. *CTC Sentinel* Vol 7 Issue, 8.

роль інструменту соціальних комунікацій, впливаючи на економічні відносини, освітні практики та технологічний розвиток окремих груп і спільнот, формуючи відповідну соціальну міфологію.

Роль зброї в еволюції соціальних комунікацій і соціокультурних практик кризових спільнот.

Результуючий розподіл соціальних комунікацій впливає на притаманні локальним спільнотам практики прийняття колективних рішень, що відбивається на показниках сталості і адаптації спільнот по відношенню до різнотермінових впливів та кризових навантажень.

Надання імен, закріплення специфічних сленгових назв для окремих типів особистої зброї, зокрема, стрілецької, впливає на формування соціальної міфології, за допомогою якої відбувається закріплення розподілів ролей і функцій в спільнотах, підтримується їхня згуртованість, забезпечується тяглість і сталість традиційних поведінкових патернів і соціальних статусів, відбувається соціальна адаптація та ініціація через пояснення особливостей будови середовища та міжгрупових стосунків всередині цього гетерогенного середовища.

В цьому контексті цікаво відслідкувати окремі назви особистої стрілецької зброї з точки зору запропонованої концепції.

Оніми для позначення автоматів Калашнікова в кризових спільнотах часів радянсько-афганської війни 1979-1989

Сукупність власних назв зброї складає ономастичний простір мілітарної культури як місцевих етнічних спільнот, так і інших груп, що є втягнутими в конфлікт. Різноманіття такої сукупності визначається як соціокультурними особливостями кожної групи, так і структурою конфлікту, взаємопроникненістю різних практик і насиченістю міжгрупових комунікацій.

Вже більше 50 років для пуштунів автомат Калашникова є неодмінним і традиційним атрибутом повсякденного життя, улюбленою і бажаною річчю побуту, яка ідентифікує соціальний статус власника і застосовується в безлічі соціальних ритуалів і оспівана в культурній традиції⁶⁷⁸.

Через свою конструктивну простоту, зручність використання в різних умовах, розповсюдженість в країнах сателітах і союзниках СРСР, зокрема в країнах Східної Європи і Середнього Сходу, і відповідну доступність набоїв, радянські моделі автомату Калашнікова (АК) були широко розповсюджені в афганських спільнотах з середини 1950-початку 1960-х років.

Станом на початок радянсько-афганської війни в 1979 серед пуштунських спільнот Афганістану і Пакистану вже були розповсюджені кілька моделей АК. При чому, різноманіття використовуваних моделей не обмежувалося виключно автоматами радянського виробництва (моделі АК-47, АКМ, АК74, АКС-74, АК-74М, АКС-74У), але також були представлені численні клони АК, вироблені в Східній Німеччині (модель MPi АК-74N), Угорщині (AMD-63, 65 та AMP-69), Болгарії (AR-M1), Румунії (PM md. 63 і 65) та Китаї (Type 56).

Також, на основі традиційних ремесел місцевих племен, було налагоджено кустарне виробництво клонів АК різних моделей в районі Дарра Адам Хел на півночі пакистанської провінції Хайбер-Пахтунхва.

⁶ Костюченко, Ю., & Малишева, О. (2020). Віршована війна: Поезії талібів-2020. *Social Transformation Sentinel*, 1(4), 23-38.

⁷ Костюченко, Ю., & Малишева, О. (2021). Про переосмислення ролі зброї у формуванні ідентичності та поведінці радикальних угруповань: делегування насильства в поезії Дарвеша Дюррані. *Social Transformation Sentinel*, 2(1), 13-19.

⁸ Костюченко, Ю. (2021). Римоване насильство: Антологія поезії талібів в контексті сприйняття війни радикальними насильницькими рухами. *Social Transformation Sentinel*, 2(2), 1-109.

Кустарне виробництво зброї в районі Дарра Адам Хел, провінція Хайбер-Пахтунхва, Пакистан, середина 1950-х.

Кустарне виробництво зброї в районі Дарра Адам Хел, провінція Хайбер-Пахтунхва, Пакистан, початок 2020-х.

Всі ці різноманітні моделі і зараз представлені на афганському ринку зброї за цінами від 400 до 1500 доларів.

Ринок зброї в районі Дарра Адам Хел, провінція Хайбер-Пахтунхва, Пакистан.

Широка інкультурація цього типу зброї на тлі послаблення функцій держав в реаліях поширюваних в другій половині ХХ століття збройних конфліктів низької інтенсивності та громадянських війн, а також доступність цієї зброї, призвели до появи в спільнотах Західної і Північної Африки та Середнього Сходу окремого групового поведінкового патерну – т.зв. «культури Калашнікова» - обмеження способів розв'язання політичних суперечок виключно методами збройного насильства⁹.

В рамках такої інкультурації, вже на початку 1980-х за різними моделями АК в афганському суспільстві вже міцно закріпилися певні власні назви, які походять з пуштунських спільнот. Найбільш поширеними стали імена «*Kalakov*», «*Kalashnikov*», «*Qalmcut*» і «*Kirinkov*».

Під іменем «*Kalakov*» фігурує модель АК під патрон 5,45×39 зі стандартним дерев'яним прикладом. Ця назва відрізняє цю модель від АК калібру 7.62, які переважно фігурують під іменем «*Kalashnikov*». При цьому в північноафганських спільнотах, зокрема, серед узбецьких і таджицьких етнічних груп, а також в мілітарному середовищі Північної Америки цей автомат також має назву «*три двійки*» - відповідно до калібру: 0,222 дюйма або 5,6 мм. У свою чергу, модель калібру 7.62 також має назви «*Krashnikov*» і «*Kalamai*» в спільнотах центрального і південного Афганістану.

Моделі «Kalakov» і «Kalashnikov», вироблені в Дарра Адам Хел, провінція Хайбер-Пахтунхва, Пакистан, 2021.

Назва «*Qalmcut*» походить від арабського слова «*Qalm*», яке позначає перо для письма. Це слово було запозичене в мови урду і пушту, і таким чином поширилося в Афганістані і Пакистані. Позначення цим словом автомату пов'язано з формою косої зрізу ствола АКМ-С.

---

⁹ як це описано в Carr, С. (2008). *Kalashnikov culture: small arms proliferation and irregular warfare*. Praeger Security International.

Моделі АКМ-С «Qalmsut», вироблені в Дарра Адам Хел, провінція Хайбер-Пахтунхва, Пакистан, 2020.

Іменем «*Kirinkov*» (або також «*Krinkov*») позначається модель АК АКС-74У, відома у світі як «автомат бен Ладена».

Модель «Kirinkov» (АКС-74У), вироблена в Дарра Адам Хел, провінція Хайбер-Пахтунхва, Пакистан, 2020.

Ця модель є дуже популярною і навіть міфологізованою в локальних культурах, а тому варта окремого розгляду.

Щодо походження назви «Krinkov» для позначення автомату АКС-74У

«*Krinkov*» є безперечно, найбільш легендарною зброєю афганської війни, при цьому походження цієї назви довго залишалося невизначеним.

На перший погляд, особливо з точки зору неросійськомовних спостерігачів (для яких додавання «-ов» до будь-якого слова автоматично перетворює його на російське прізвище), це слово має російське походження. Втім, прослідкувати етимологію цього слова в російській не вдається. Крім того, у радянських і російських військових спільнотах часів радянсько-афганської війни існували інші сленгові назви для автомату АКС-74У. здебільшого ця модель мала сленгову назву «*ксюха*» (в окремих випадках «*кісюха*» та «*кіса*»), яка походить від звучання використаної аббревіатури та популярного жіночого імені. Також в окремих групах існували назви «*недопалок*» та «*сучок*» (або «*сука*»). Отже, версія про запозичення російської назви, ймовірно, не має обґрунтувань.

В мілітарних колах Північної Америки популярною є версія, що назва «*Krinkov*» може походити від назви зброярського магазину «*Krinks*» в Неаполі, штат Флорида, США, яким керував такий собі Пол Махоні. Саме він на початку 1990-х почав продаж в США автоматів АКС-74У, чим сприяв поширенню в американському суспільстві назви «*Krinkov*». Але на той час пуштунська назва вже існувала.

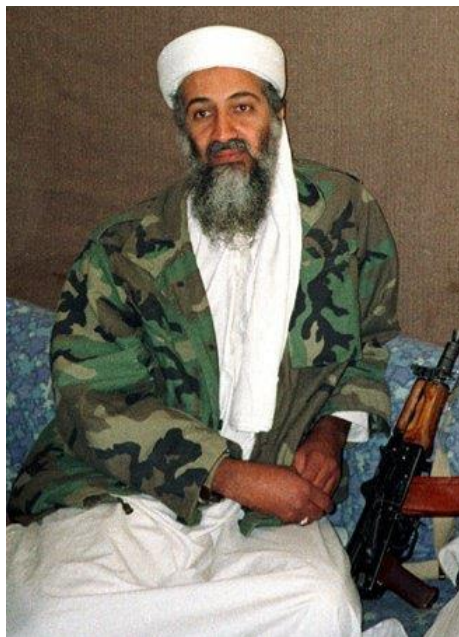
Найімовірнішою версією є еволюція назви «*Kalashnikov*» на пушту (کلاشینکوف) при його поширенні в спільнотах південного (кандахарі) і східного діалектів (нангахарі) діалектів. Скоріш за все, назва «*Krinkov*» є результатом еволюції «*Kalashnikov*» (کلاشینکوف) → «*Krashnikov*» (کرشنیکوف) → «*Kalakof*» (کالاکوف) → «*Krinkov*» (کرینکوف), за умови потреби у відокремленні моделі «*Krinkov*» від інших моделей АК. Така еволюція цілком є можливою за рахунок наявної специфіки вимови окремих звуків в різних діалектах пушту.

Тут важливе питання полягає радше не в лінгвістичній, а в соціокультурній площині: чому виникла потреба відокремлювати цю модель від загального сімейства «*Kalakov*» і «*Kalashnikov*».

Взагалі-то, з точки зору загальної тактики афганських муджахідів, автомат АКС-74У має багато недоліків: попри невеликий розмір, простоту і зручність використання та гарну швидкість стрільби в умовах ближнього бою, ця модель не мала достатньої дальності, точності і сили враження. Автомат АКС-74У зазвичай застосовувався в радянській армії в якості особистої зброї членів екіпажів танків і гелікоптерів.

Власне, з цього і походило його символічне значення для муджахідів: власник цієї зброї мав здобути її не просто в сутичці з противником, а знищивши ворожий танк чи гелікоптер. Отже «*Krinkov*» набував статусу символу воєнного подвигу.

Саме намаганням привласнити собі статус героя антирадянського спротиву і пояснюється поява знаменитого фото Усами бен Ладена з автоматом «*Krinkov*». При тому, що дані про його безпосередню особисту участь в радянсько-афганській війні не є надійними.

Усама бен Ладен з автоматом «*Krinkov*».

Після війни 1979-1989 автомат «*Krinkov*» швидко стає ознакою соціального статусу, ідентифікуючи не лише героїв спротиву, але і представників високостатусних родин. Майстри-зброяри з провінції Хайбер-Пахтунхва починають виробництво декорованих моделей «*Krinkov*» для соціальної еліти пуштунських спільнот.

Модифікована і декорована, «статусна» модель «Krinkov», вироблена в Дарра Адам Хел, провінція Хайбер-Пахтунхва, Пакистан.

Претензіями на високий соціальний і мілітарний статус мотивовані фото численних польових командирів і ватажків збройних груп з цією зброєю. Наслідуючи легендарних муджахідів, аналогічні зображення мав і лідер ІД Абу Бакр аль-Багдаді.

Абу Бакр аль-Багдаді з автоматом «Krinkov».

Таким чином автомат АКС-74У набув в мілітарному середовищі Північної Африки і Середнього Сходу символу високого соціального статусу і воєнного героїзму, а його ім'я – «Krinkov» - стало легендарним.

***

На прикладі власних імен загального сімейства автоматів Калашнікова, і зокрема, моделі «Krinkov» (АКС-74У), можна простежити гетерогенну динаміку розповсюдження збройних онімів серед різних груп, залучених в тривалий афганський конфлікт (радянських військових, західного воєнного контингенту та різних груп афганських і середньосхідних муджахідів), яка пов'язана з соціокультурними особливостями окремих груп. також ця динаміка ілюструє взаємне перенесення воєнних і соціальних статусів, яке зумовлене на лише регіональною соціокультурною специфікою¹⁰, але і поширенням насильницьких патернів «культури Калашнікова».

¹⁰ 10. Gregg, G. S. (2005). *The Middle East: a cultural psychology*. Oxford University Press.

Посилання

1. Lindholm, C. (2008). *The Islamic middle east: tradition and change*. John Wiley & Sons.
2. Owen, R. (2013). *State, power and politics in the making of the modern Middle East*. Routledge.
3. Ahmed, A. S. (2011). *Pukhtun economy and society: Traditional structure and economic development in a tribal society*. Routledge.
4. Bhatia, M. V., & Sedra, M. (2008). *Afghanistan, Arms and Conflict: Armed groups, disarmament and security in a post-war society*. Routledge.
5. Mili, H., & Townsend, J. (2009). Tribal Dynamics of the Afghanistan and Pakistan Insurgencies. *CTC Sentinel* Vol 7 Issue, 8.
6. Костюченко, Ю., & Малишева, О. (2020). Віршована війна: Поезії талібів-2020. *Social Transformation Sentinel*, 1(4), 23-38.
7. Костюченко, Ю., & Малишева, О. Про переосмислення ролі зброї у формуванні ідентичності та поведінці радикальних угруповань: делегування насильства в поезії Дарवेशа Дюррані. *Social Transformation Sentinel*, 2(1), 13-19.
8. Костюченко, Ю. (2021). Римоване насильство: Антологія поезії талібів в контексті сприйняття війни радикальними насильницькими рухами. *Social Transformation Sentinel*, 2(2), 1-109.
9. Carr, C. (2008). *Kalashnikov culture: small arms proliferation and irregular warfare*. Praeger Security International.
10. Gregg, G. S. (2005). *The Middle East: a cultural psychology*. Oxford University Press.

Yuriy V. Kostyuchenko, Max Yuschenko
Social Transformation Group, Kyiv, Ukraine, Yuriy.v.kostyuchenko@gmail.com

On the particular qualities of the onomastics of weapons among the Afghan Pashtuns during the Soviet-Afghan war of 1979-1989

Abstract: The paper examines the probable origins of some names of small arms among Afghan insurgents during the 1979-1989 Soviet-Afghan war; the role of weapons in socio-cultural practices and social communications is considered; the concept of the role of weapons in communities resilience and adaptation in crisis conditions is proposed; the origin of some local names of small arms in Pashtun communities is considered; models of AK "Kalashnikov", "Kalakov", "Krashnikov", "Kalamai", "Qalmcut" and "Kirinkov" were identified.

Keywords: weapons, conflict, sociocultural practices, "Kalashnikov", social transformation, crisis anthropology